

Stichting Historia Medicinae, 50 jaar voor of in de wind?

De Stichting Historia Medicinae werd 50 jaar geleden, op 6 december 1967, opgericht ten huize van de Amsterdamse hoogleraar Interne Geneeskunde Gerrit Arie Lindeboom (1905-1986). Lindeboom had geneeskunde gestudeerd aan de Universiteit van Amsterdam en was daarna bij professor Isidore Snapper in het Wilhelmina Gasthuis opgeleid tot internist, waarna hij zich als internist-röntgenoloog vestigde in de De Lairesestraat in Amsterdam. In die tijd al combineerde hij zijn dagelijkse werkzaamheden als internist met een grote belangstelling voor klinisch wetenschappelijk onderzoek en geschiedenis van de geneeskunde. Dit leidde bij de oprichting van de medische faculteit van de Vrije Universiteit van Amsterdam (VU) in 1950 tot een benoeming tot hoogleraar Algemene Ziektekunde én Encyclopaedie der Medische Wetenschappen.

In 1955 kwam daar een benoeming tot hoogleraar Inwendige Geneeskunde bij. Lindeboom richtte een Medisch Encyclopaedisch Instituut op, waar hij aandacht kon besteden aan medische ethiek en de filosofie en geschiedenis van de geneeskunde. Dit laatste leidde tot de oprichting van de Stichting Historia Medicinae. Het doel van deze stichting was: de bevordering van de wetenschap van de geschiedenis der geneeskunde en geneeskunst in Nederland, door het verlenen van subsidies, het uitschrijven van prijsvragen, het organiseren van wetenschappelijke bijeenkomsten en het stichten van leerstoelen.

Stichting

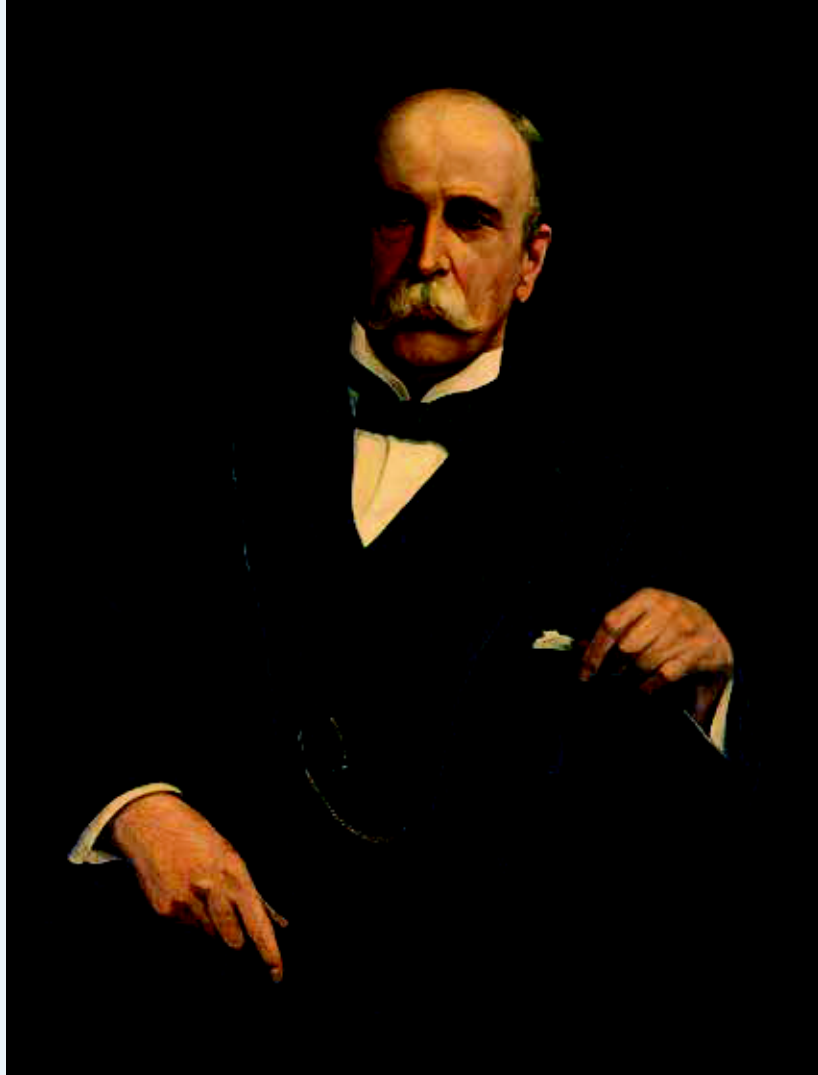
Vanaf het begin waren de werkzaamheden van de Stichting Historia Medicinae nauw verweven met de activiteiten van het Medisch Encyclopedisch Instituut. Donateurs van de stichting konden zich tegen een gereduceerde prijs abonneren op het mededelingenblad *Aere Perennius* van het instituut. Internationale contacten werden bevorderd door onder

meer het mede organiseren van jaarlijkse 'contactdagen' tussen medewerkers van het Institut für Theorie und Geschichte der Medizin van de Universität Münster en medewerkers van het Medisch Encyclopedisch Instituut. Het instituut werd daardoor zowel nationaal als internationaal hét ontmoetingscentrum voor geïnteresseerden in medische geschiedenis. In 1971 werd door het instituut met steun van de stichting begonnen met een landelijke cursus Geschiedenis der Geneeskunde. Vanaf 1974 organiseerde de stichting tweemaal per jaar een Medisch Historische Dag waar over onderzoek in de geschiedenis van de geneeskunde werd gerapporteerd. De samenvattingen van deze voordrachten werden gepubliceerd in het maandblad *Spiegel Historiael*, *Aere Perennius* en het *Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde (NTvG)*. De Stichting Historia Medicinae kon deze initiatieven ontwikkelen dankzij bijdragen van donateurs, particuliere schenkingen en financiële steun van de – ook door Lindeboom opgerichte – Stichting Pieter van Foreest

voor ondersteuning van activiteiten op zowel het wetenschappelijk terrein als op het gebied van de praktische gezondheidszorg. Geheel in de traditie van Lindebooms belangstelling voor de geschiedenis van de geneeskunde had hij deze stichting vernoemd naar een van de belangrijkste

Figuur 1. Gerrit Arie Lindeboom-Pening (85 mm doorsnee, 367 gram), na het overlijden van Lindeboom ontworpen door chirurg en kunstenaar Rob van der Veen. Op de voorzijde is Lindeboom (1905-1986) en face afgebeeld, op de keerzijde een staande en een zittend lezende persoon en de tekst 'non nova - sed nove' (niet nieuw, maar een nieuwe manier)

Figuur 2. Sir William Osler (1849-1919), in 1912 oprichter van de History of Medicine Society in Londen.

medici uit de zestiende eeuw, Pieter van Foreest, die ook bekend stond als de 'Hollandse Hippocrates'.

Hoewel Lindeboom na zijn emeritaat in 1978 het directoraat van het Medisch Encyclopedisch Instituut had overgedragen aan Mart van Lieburg, bleef hij werkzaam bij het instituut én voorzitter van de Stichting Historia Medicinae. In 1984 introduceerde het bestuur van de stichting met steun van de Stichting Pieter van Foreest – waarvan Lindeboom ook voorzitter was – een vijfjaarlijkse Gerrit Arie Lindeboom-prijs voor de beste publicatie op het terrein van de medische geschiedenis en de Gerrit Arie Lindeboom-penning (figuur 1) voor personen die zich op bijzondere wijze verdienstelijk hebben gemaakt op het terrein van de medische geschiedenis. Voor toekenning van de prijs werd gegadigden gevraagd een opstel te schrijven over *Medicalisering*. In 1986 overleed Lindeboom na een kort ziekbed. De 25e Medisch Historische dag

in 1987 stond daardoor geheel in het teken van zijn overlijden. Hoogleraar Interne Geneeskunde Cees van der Meer van de VU volgde zijn leermeester op als voorzitter van de Stichting Historia Medicinae.

Het 25-jarig bestaan van de Stichting Historia Medicinae werd in 1993 gevierd met een symposium 'Overheid en gezondheidszorg in de twintigste eeuw'. De stichting kon in dat jaar terugkijken op een periode waarin het zeer voor de wind was gegaan.

Van voor de wind naar in de wind

Niettemin raakte de Stichting Historia Medicinae in de loop van de jaren 90 van vóór de wind in de wind verzeild. Terwijl het onderwijs en onderzoek rond medische geschiedenis zich internationaal uitbreidde en vernieuwde, werd het vakgebied aan de Nederlandse universiteiten vrijwel afgeschaft. Door noodzakelijke bezuinigingen werden een aantal

leerstoelen opgeheven en zelfstandige afdelingen medische geschiedenis gesloten, waaronder bij het VUmc, wat toch jarenlang de bakermat van het onderwijs en onderzoek in de medische geschiedenis was geweest. Een noodzaak tot behoud van medisch historische expertise werd door medische faculteiten niet gezien. In het eerste Raamplan voor de basisopleiding geneeskunde in 1994 werd kennis van de beginselen van medische geschiedenis zelfs niet genoemd. Als gevolg daarvan hadden na de eeuwwisseling vier van de acht UMC's geen zelfstandige afdeling en leerstoel medische geschiedenis meer. In de andere UMC's waren de staven medische geschiedenis, al dan niet als onderdeel van een afdeling Metamedica, klein en werden de leerstoelen merendeels in deeltijd ingevuld. Dit leidde ertoe dat vanuit de VU de medisch historische dagen niet meer konden worden georganiseerd. Ook de cursus geschiedenis van de geneeskunde kon niet meer op de oude voet worden voortgezet. De activerende rol die de Stichting Historia Medicinae jarenlang had gespeeld in de bevordering van onderwijs en onderzoek in de geschiedenis van de geneeskunde raakte daardoor in een impasse.

Herwaardering

Begin deze eeuw kwam er een kentering ten goede. Huisarts en oud-KNMG-voorzitter Willem Cense had inmiddels het voorzitterschap van Van der Meer overgenomen en schreef een discussienota waarin hij pleitte voor een herwaardering van de initiërende, coördinerende en enthousiasmerende rol van de Stichting Historia Medicinae. In een beleidsplan werden de te ondernemen acties verder uitgewerkt. En dat was niet zonder resultaat. Vanaf 2001 leverde de stichting een substantiële bijdrage aan de organisatie van zogenaamde Witness-seminars, die onder leiding van bestuurslid Eddy Houwaart door de sectie medische geschiedenis van de afdeling Metamedica van de VU werden georganiseerd. Mede op initiatief van het NTVG werd de cursus geschiedenis van de geneeskunde in 2004

onderdeel van een landelijk master-programma Medische Geschiedenis en het HOVO-onderwijs dat door de Letterenfaculteit van de VU in samenwerking met het LUMC, het MUMC+ en aanvankelijk ook het Radboudumc was ontwikkeld. Daarnaast werd begonnen met een cursus Medische Geschiedschrijving voor liefhebbers van de geschiedenis van de geneeskunde. In 2007 begon Van Lieburg met steun van de Stichting Historia Medicinæ en het KNMG-Domusoverleg met een jaarlijkse Domus Dag. In 2009 werd begonnen met de organisatie van een tweejaarlijkse Medisch Historische Marktdag. In 2013 werd, mede op initiatief van de emeritus-hoogleraar Interne Geneeskunde Harry Hillen, de Nederlandse Vereniging voor Medische Geschiedenis (NVMG) opgericht. Om de NVMG een basis te geven besloot de Stichting Historia Medicinæ niet meer actieve donateurs te werven en adviseerde bestaande donateurs lid te worden van de NVMG. In Urk richtte Van Lieburg voor zijn omvangrijke boekencollectie een Trefcentrum Medische Geschiedenis Nederland in als kennis-, documentatie- en erfgoedcentrum en platform voor het niet-universitaire onderzoek van de geschiedenis van de geneeskunde, gezondheidszorg, verpleegkunde, farmacie, tandheelkunde en de paramedische vakken. Voorts vestigde de stichting van 2006 tot 2010 een bijzondere leerstoel Geschiedenis van de Antieke Geneeskunde bij de Universiteit Leiden. Dit voorjaar zal er met steun van de stichting een bijzonder hoogleraar Medische Geschiedenis worden benoemd bij de faculteit Geesteswetenschappen van de VU. Niet meer bij de medische faculteit, hetgeen illustratief is voor de ontwikkeling die het vakgebied heeft doorgemaakt, van bestudering van de geschiedenis van de geneeskunde vanuit een medische optiek naar een geesteswetenschap vanuit een multidisciplinaire optiek waarin naast medische disciplines ook sociale, filosofische, ethische, historische en communicatiewetenschappen betrokken zijn. Een ontwikkeling kortom van 'medical his-

Inzicht in medische geschiedenis maakt duidelijk dat **de huidige wetenschappelijke kennis en inzichten niet een eindpunt zijn**

tory' via 'medical humanities' naar 'health humanities'.

Nu weer voor de wind?

Het lijkt erop dat de Stichting Historia Medicinæ de wind weer in de zeilen heeft gekregen. Illustratief daarvoor is de grote belangstelling voor de jaarlijkse Domus Dag. Maar ook het Raamplan 2009, waarin onderwijs in metamedica – dat wil zeggen onderwijs in de ethiek, filosofie en geschiedenis van de geneeskunde – nu wel als verplicht onderdeel in de basisopleiding geneeskunde is opgenomen. Notabene op aandringen van het KNMG-Studentenplatform. Kennelijk realiseren medische faculteiten zich nu ook dat medische geschiedenis als onderdeel van wetenschapsgeschiedenis bij uitstek relevant is om continuïteit en discontinuïteit in de wetenschapsbeoefening te verduidelijken. Dat medische geschiedenis duidelijk maakt hoe beroepsbeoefenaren in de zorg door de eeuwen heen op basis van zorgvuldig observeren en deduceren een bijdrage hebben geleverd aan inzichten in de presentatie van ziektebeelden en de oorzaken en behandelmogelijkheden daarvan. Maar ook hoe ontwikkelingen in kennis en veranderingen in de maatschappij voortdurend leiden tot aanpassing van die inzichten en preventieve en therapeutische opties. En dat inzicht in medische geschiedenis ook duidelijk maakt dat de huidige wetenschappelijke kennis en inzichten niet een eindpunt zijn, maar een fase in een doorlopend ontwikkelproces. Dat onderwijs in de medische geschiedenis studenten het bewustzijn kan bijbrengen dat geschiedenis van de geneeskunde geen parade van plaatjes is waar selectief kennis van kan

worden genomen, maar beginpunt is van een voortgaande ontwikkeling. Medische geschiedenis als kristallisatiepunt waarin geschiedenis van de geneeskunde en wetenschapsfilosofie voor de student geneeskunde aanschouwelijk en hanteerbaar worden en een brug vormen voor het besef dat beoefening van de geneeskunde als praktische wetenschap niet kan zonder wetenschappelijke praktijk. Internisten hebben in de bestudering van de medische geschiedenis steeds een belangrijke rol gespeeld. In de eerste plaats Sir William Osler (1849-1919, *figuur 2*), die als invloedrijk clinicus en onderwijshervormer oprichter is van de History of Medicine Society en bedenker van wat later medical humanities is gaan heten. De oprichter en eerste voorzitter van de Stichting Historia Medicinæ en zijn opvolgers waren internisten, met uitzondering van huisarts Willem Cense. Harry Hillen was één van de oprichters én eerste voorzitter van de NVMG en is ook één van de redactieleden van het binnenkort te verschijnen nieuwe leerboek over medische geschiedenis. Internist-endocrinoloog Wouter de Herder publiceert regelmatig artikelen over medisch historische onderwerpen in de endocrinologie. Recent publiceerde internist Arie Berghout een uitstekende biografie over Isidore Snapper [*zie elders in dit tijdschrift, red*]. Een biografie over de Amsterdamse internist Jacobus Borst is onderweg. Zo dragen beschreven feiten over internisten uit het verleden bij aan de verdere ontwikkeling van de geneeskunde in het heden. ■